

тролю в Україні, удосконаленню законодавчих актів, що регламентують організацію контролю, підвищенню якості його організаційного, методологічного та інформаційного забезпечення.

Отже, державний фінансовий контроль є невід'ємним складовим елементом державного управління. Тому

передусім необхідно забезпечити функціонування такої системи контролю, яка б ефективно запобігала усім можливим порушенням і зловживанням, а також вказувала на ті недоліки, які існують на об'єктах контролю та можливості їх усунення в майбутньому.

Література:

1. Дмитренко Г.В. Проблеми удосконалення державного фінансового контролю в контексті зарубіжного досвіду / Дмитренко Г.В. // Економіка та держава. – 2009. – № 7. – С. 76–79.
2. Любенко А. Сучасні вимоги до державного фінансового контролю в Україні / Любенко А. // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 441–443.
3. Чупіс А.В. Пріоритетні напрями удосконалення системи державного фінансового контролю / Чупіс А.В. // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2009. – № 2. – С. 65–68.

Русін Віктор Миколайович, старший викладач кафедри фінансів
Тернопільського національного економічного університету, к.е.н.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У СКЛАДІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

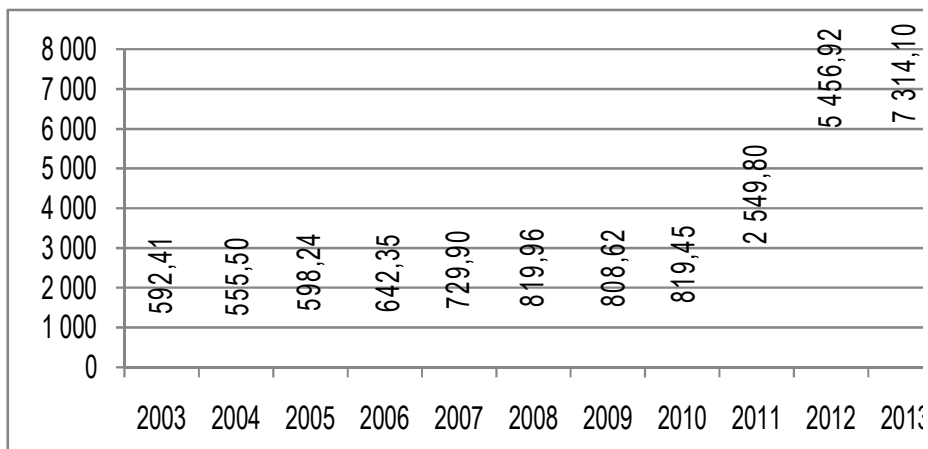
Фінансове забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в основному мало б забезпечуватись за рахунок тих надходжень до бюджету, на формування і обсяги яких органи місцевого самоврядування можуть впливати. В розвинених країнах світу основу таких надходжень, як правило, складають місцеві податки та збори. Про можливість принаймні частину фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формувати за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону голосити і одним із принципів Європейської хартії місцевого самоврядування, ратифікованої в Україні у 1997 р. [1].

Як показує вітчизняний досвід, обсяги надходжень місцевих податків і зборів впродовж 2003–2013 рр., крім 2004 та 2009 рр., зростали (рис. 1). Упродовж 2003–2010 рр. суттєвого зростання обсягів надходжень місцевих податків і зборів порівняно з попереднім роком не спостерігалось. Так, у 2010 р. надходження від місцевих податків і зборів склали 819,45 млн. грн., що більше у 1,4 рази ніж відповідні надходження у 2003 р. Абсолютні обсяги цих надходжень порівняно з попереднім роком найбільш суттєво зросли у 2011–2013 рр., а зокрема: у 2011 р. – в 3,1 рази, у 2012 р. – в 2,1 рази, у 2013 р. – в 1,3 рази. У 2013 р. до місцевих бюджетів зараховано 7314,1 млн. грн. надходжень від сплати місцевих

податків і зборів, що на 34,0% більше ніж у попередньому році. Це обумовлено зміною складу і структури місцевих податків і зборів, які відбулися в результаті прийняття Податкового кодексу.

Слід наголосити на тому, що у 2011–2012 рр. до місцевих бюджетів

справлялись місцеві податки і збори, що нараховані до 1 січня 2011 р. Так, у 2011 р. такі надходження становили 45,7 млн. грн., а у 2012 р. – 1,9 млн. грн. У 2013 р. з місцевих бюджетів вже було повернуто 2,1 млн. грн. місцевих податків і зборів, що нараховані до 1 січня 2011 р.

Рис. 1. Надходження місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів за 2003–2013 рр.*

* Розраховано на основі даних Державної казначейської служби України.

Варто відмітити, що незважаючи на таке зростання поступлень у 2011–2013 рр. до місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів, їх питома вага у загальній структурі доходів місцевих бюджетів і далі залишається досить низькою (табл. 1).

За роки незалежності в Україні так і не вдалося забезпечити місцеве самоврядування необхідними фінансовими ресурсами, в яких місцеві податки і збори відігравали б ключову роль. Варто зауважити, що впродовж аналізованого періоду, до 2011 р., спостерігалась тенденція до зменшення питомої ваги місцевих податків і зборів як і у сукупних доходах так і у доходах міс-

цевих бюджетів без врахування міжбюджетних трансфертів. Однак починаючи з 2011 р. спостерігається щорічне нарощення питомої ваги місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів.

Як видно з табл. 1, впродовж останніх 3-ох років хоч питома вага місцевих податків і зборів у сукупних доходах місцевих бюджетів зростала, однак дане зростання було незначним і не перевищувало 1 відсоткового пункту (далі в.п.) щорічно, а зокрема: у 2011 р – 0,79 в.п., у 2012 р. – 0,96 в.п., у 2013 р. – 0,82 в.п.

Таблиця 1

Питома вага місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів України за 2005–2013 рр., %*

Показники	Роки								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Питома вага місцевих податків і зборів у сукупних доходах місцевих бюджетів України	1,11	0,85	0,68	0,59	0,60	0,55	1,34	2,30	3,12
Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України без врахування міжбюджетних трансфертів	2,54	2,08	1,64	1,38	1,32	1,28	2,94	5,41	6,95

* Розраховано на основі даних Державної казначейської служби України.

Слід відмітити певну диференціацію даного показника в різних регіонах. Питома вага надходжень місцевих податків і зборів у сукупних доходах місцевих бюджетів у 2013 рр. найвищою була у м. Києві, і становила 7,20%. Серед областей України найбільшим цей показник був у Харківській області, і становив 4,20%. Більше 3-ох відсотків значення цього показника спостерігалось лише у 4-ох областях, АР Крим та містах Києві і Севастополі. Найменшу

долю місцеві податки і збори у сукупних доходах місцевих бюджетів займають у Волинській області – 1,83%, що у 2,3 рази менше ніж у Харківській області, де цей показник серед областей України найвищий.

Спостерігається і певна диференціація питомої ваги надходжень від місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів різних рівнів (табл. 2).

Таблиця 2

Питома вага місцевих податків і зборів у сукупних доходах місцевих бюджетів України у 2013 р., %*

Показники	Бюджети міст республіканського (АРК), обласного значення	Бюджети міст районного значення	Селищні бюджети	Сільські бюджети
АР Крим	6,15	16,63	8,42	7,88
Вінницька обл.	6,27	17,95	15,49	7,30
Волинська обл.	4,13	19,84	13,18	6,84
Дніпропетровська обл.	4,66	8,22	11,79	5,35

Донецька обл.	3,23	6,52	5,82	4,76
Житомирська обл.	5,46	19,44	12,55	8,05
Закарпатська обл.	7,40	19,16	15,84	10,81
Запорізька обл.	5,02	13,71	10,68	5,28
Івано-Франківська обл.	5,16	12,81	12,38	8,80
Київська обл.	6,10	16,41	15,87	10,77
Кіровоградська обл.	4,52	14,27	11,01	4,80
Луганська обл.	3,79	9,17	7,32	5,18
Львівська обл.	6,66	15,34	13,06	11,11
Миколаївська обл.	5,70	14,66	14,35	6,51
Одеська обл.	7,21	16,73	12,83	8,53
Полтавська обл.	5,40	16,79	14,17	6,60
Рівненська обл.	5,25	16,83	13,74	9,55
Сумська обл.	5,01	17,91	10,43	5,23
Тернопільська обл.	7,26	18,33	18,40	7,82
Харківська обл.	6,94	18,30	13,14	7,84
Херсонська обл.	5,91	18,39	12,93	6,48
Хмельницька обл.	5,85	17,64	15,01	7,59
Черкаська обл.	6,16	22,14	14,79	6,66
Чернівецька обл.	6,24	16,25	15,73	11,66
Чернігівська обл.	5,61	19,43	17,14	6,67
м. Київ	7,20	–	–	–
м. Севастополь	4,03	4,21	11,03	1,54
В середньому по Україні	5,23	15,12	11,79	7,70

* Розраховано на основі даних Державної казначейської служби України.

Найбільшою питома вага місцевих податків і зборів у сукупних доходах місцевих бюджетів спостерігається у бюджетах міст районного значення, а найменшою у бюджетах міст обласного значення. У бюджетах міст обласного значення цей показник найвищий у Закарпатській, Тернопільській та Одеській областях і він вищий 7%, а найнижчий у Донецькій, Луганській та Волинській областях. У містах районного значення питома вага місцевих податків і зборів у сукупних доходах відповідних бюджетів найвища у Черкаській області і становить 22,14%. Дещо більший 19% цей показник у містах районного значення Волинської, Жито-

мирської, Чернігівської та Закарпатської областей. У Донецькій, Луганській та Дніпропетровській областях цей показник нижчий 10%. Щодо селищних бюджетів, то найбільша питома вага місцевих податків і зборів у сукупних доходах відповідних бюджетів спостерігається у Тернопільській області – 18,33%, що на 6,61 в.п. більше середнього показника в цілому по Україні та на 12,58 в.п. більше відповідного показника у Донецькій області, де він найнижчий. Також більший 15% цей показник у селищних бюджетах Чернігівської, Київської, Закарпатської, Чернівецької, Вінницької та Хмельницької областей. Найменшим відповідний пока-

зник у селищних бюджетах знову ж таки є у Донецькій та Луганській областях. У сільських бюджетах найбільша частка місцевих податків і зборів у складі сукупних доходів відповідних бюджетів припадає у Чернівецькій, Львівській, Закарпатській та Київській областях – дещо більше 10%, а найменша у Донецькій, Кіровоградській та Луганській областях – в межах 5%. Варто відмітити, що у Донецькій, Луганській та Дніпропетровській областях питома вага місцевих податків і зборів у сукупних доходах місцевих бюджетів майже усіх рівнів найнижча в Україні.

Отже, в Україні склалася ситуація, коли спостерігається вкрай незадовільний стан фінансового забезпечення реалізації покладених повноважень на органи місцевого самоврядування, а місцеві податки і збори взагалі відіграють мізерну роль у складі фінансових ресурсів цих органів. Прийняття Податкового кодексу України істотно не вплинуло на зміцнення фінансових основ органів місцевого самоврядування. При його розробці не було дотримано основних принципів побудови місцевої фіскальної політики, визначених у рекомендаціях Ради Європи щодо виконання Європейської хартії місцевого самоврядування, що зокрема, передбачають:

– віднесення до місцевих тих податків та зборів, що є локалізованими, прив'язаними до конкретної території, сплати яких важко уникнути;

– наділення органів місцевого самоврядування правом встановлювати розміри ставок в певних, але суттєвих межах, достатніх для забезпечення фінансування місцевих програм;

– визначення пільг та звільнень щодо місцевих податків та зборів виключно рішеннями представницьких органів місцевого самоврядування, а не законом;

– повсюдність бази оподаткування для більшості адміністративно-територіальних одиниць відповідного рівня [2; 3].

Вище наведене дає підстави стверджувати, що місцеві податки і збори відіграють досить низьку фіскальну роль у фінансовому забезпеченні повноважень органів місцевого самоврядування. В цілому по Україні у 2013 р. їх частка становила 3,12% усіх надходжень місцевих бюджетів. Тому досить актуальним залишається пошук шляхів оптимізації місцевого оподаткування в Україні з метою підвищення їх фіскального значення у складі доходів місцевих бюджетів.

Література:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036.

2. Рекомендація 102 (2001) Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи «Про стан місцевої й регіональної демократії в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.kiev.ua/docs/kmpbe/r102%282001%29.htm>.

3. Резолюція 123 (2001) Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи «Про стан місцевої й регіональної демократії в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=944231&Site=COE#P1_30.